

musik

BIBLIOTEKSNYTT

nr.3
2021

KALENDARIUM

2021

- 10 november Symposium: Nya perspektiv på Wilhelm Stenhammar, Högskolan för scen och musik (Artisten), Göteborg
- 18 november SMBF onlinemöte: SweLiMus presenteras på Zoom
- 6 december IAML Online – Kungl. Musikaliska Akademien och dess biblioteks historia, musiksamlingarna i Uppsala universitetsbibliotek och SweLiMus presenteras

2022

- 25–26 april Norsk lydarkivkonferens. Plats: Nya Deichman Björvika bibliotek, Oslo (uppskjutet från april 2021)
- Mars 2022 SMBF årsmöte
- 13–15 maj Classical Music in Contemporary Media and Society, Humanisten, Göteborg (uppskjutet från oktober 2021)

Omslag: Notbibliotekarierna Nancy Kaspersen, Kristian Karlstedt & Anna Sörg angående Stenhammajubiléet, läs mer på sidan 14. Foto: Marco Feklistoff.
Bakgrund kalenderium föreställer medlemmar i Mus. Akademien: fr v. övre Helena Munktells, Joseph Martin Kraus, Valborg Aulin, Johan Helmich Roman (?), Adolf Fredrik Lindblad, fr. v. Nedre: Wilhelm Stenhammar & Tor Aulin, Laura Netzels, Wilhelm Peterson Bergrer (i midsommarskrud), Wilhelm Stenhammar,

INNEHÅLL

3	Ordföranden har ordet, Redaktörernas ruta	11	Ny styrelsemedlem
4	IAML-kongressen 2021 – ett sammandrag	12	Wilhelm Stenhammar-sällskapet
7	Kungliga Musikaliska akademien 250 år	13	Nyupptäckta noter
8	Musik- och teaterbibliotekets nya lokal på Tegelvadsvägen 100 är invigd	14	Stenhammar – tonsättare, dirigent och jubilar
9	Christina Nilssons minnesår	17	Hela historien – opera av kvinnor under 300 år
		20	Summary in English

www.iaml.info

Layout Sara Lind

MUSIKBIBLIOTEKSNYTT

utges av Svenska musikbiblioteks-föreningen, svenska sektionen av IAML, International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres

ISSN 0283-104X

Redaktör och distr.: Tobias Danielsson & Gunnel Jönsson
Musik- och teaterbiblioteket Box 16326
103 26 Stockholm
08-519 554 10 mbnytt@gmail.com

Prenumerationer inkl. medlemskap:
enskilda 350:-, institutioner 700:-, veteraner, studerande, arbetslösa 150:-
Plusgiro 65 21 22-3

www.musikbiblioteksbloggen.blogspot.com

Kära medlemmar

Gunnel Jönsson. Foto Tobias Danielsson.

Så har hösten kommit, pandemirestriktionerna är hävda och allt återgår till det "normala" – eller? Efter en vår och sommar där arbete i hemmet och online möten har präglat både arbets- och föreningsliv, verkar det som att vi kan ses som vanligt igen. SMBF tar dock det säkra före det osäkra och inbjuder till ett onlinemöte på Zoom för föreningens medlemmar. Torsdagen 18 november kommer professor Mattias Lundberg, forskningsassistent Fanny Stenback och bibliotekarien Kia Hedell att visa och berätta om projektet SweLiMus. Varmt välkomna! Styrelsen hoppas att ni stannar kvar efter presentationen och samtalar med oss och varandra. Om det blir stort forum eller i breakoutrooms får vi väl se. Det var färre svenska deltagare i IAML:s Online Congress än vanligt. Men vi kunde fira IAML:s 70 år och följa parallella sessioner med många intressanta presentationer. Förhoppningen är att Prag äntligen ska få anordna sin fysiska kongress 2022.

/ Gunnel Jönsson

Redaktörernas ruta

Kära läsare

Stort tack till alla som bidragit till höstens nummer av Musikbiblioteksnytt. Korta och lite längre rapporter från IAML-kongressen i juli. Styrelsens nya medlem Ulrika Orloff-Rodriguez presenterar sig. Det svenska musikåret 2021 är präglad av jubileer: här bjuds ni på Wilhelm Stenhammar 150 år sedan han föddes, Christina Nilsson 100 år sedan hon dog, IAML har blivit 70 år!

Kungl. Musikaliska Akademiens och bibliotekets 250 årsjubileum fick vi ta del av på årsmötet i mars, och med Tobias Danielsson bildsvep från den fantastiska utställningen på Stockholms konserthus ges ni möjlighet att se lite av firandet.

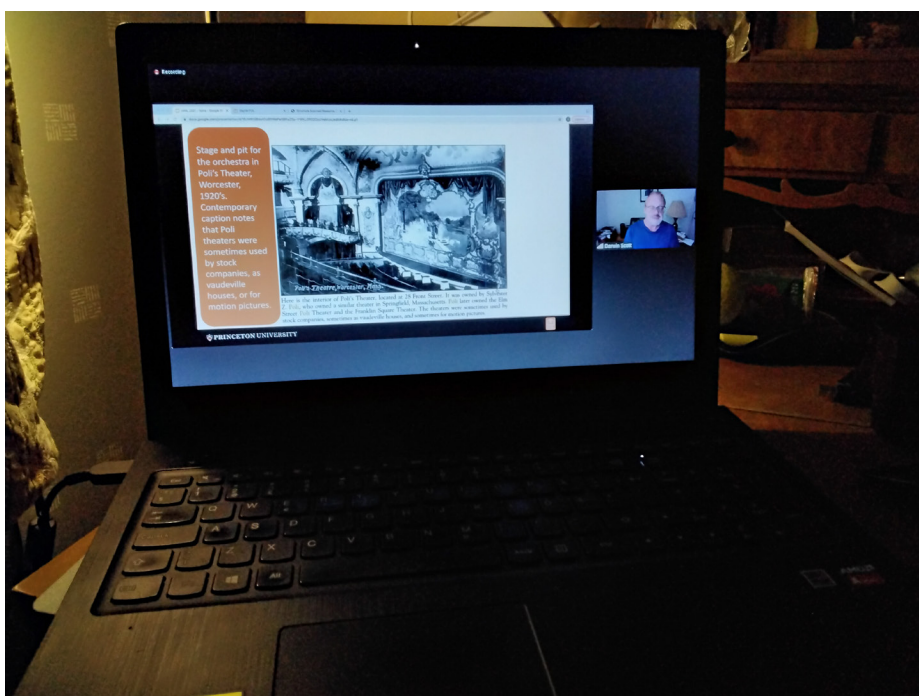
Mycket nöje!

Tobias Danielsson & Gunnel Jönsson

www.musikbiblioteksbloggen.blogspot.com
www.smbf.nu
musikbiblioteksforum@listserv.kb.se
www.facebook.com/ (Musikbiblioteksföreningen)

 Find us on
Facebook

IAML-kongressen 2021 – ett sammandrag

Kongress framför datorn.

Arets IAML-kongress blev helt digital och hölls mellan 26-30 juli. Cirka 500 från 43 länder hade anmält sig till den fullmatade veckan med flera parallella sessioner och tider som skulle passa deltagare från både USA och Australien. De nordiska delegaterna var ganska få, men så var det ju också semestertider. Elva svenska medlemmar var anmälda och några delade med sig av sina reflektioner och ”best-of-IAML 2021”. Många av presentationerna kan man ta del av på IAML:s hemsida. De flesta spelades in och kan ses om man går in på IAML:s medlemsida.

Alexandra Anklew, Göteborgs universitetsbibliotek

En ypperlig chans för mig att som relativt

ny på musikbibliotek att upptäcka de många olika forskningsområden som finns och som är av intresse.

- Uppskattade den praktiktäna forskningen som gav idéer om vad som kan appliceras i verksamheten, det fanns exempel både på vad som kan göras för användare men också hur det går att underlätta för bibliotekarierna.

- Det fanns ett enormt stöd, anordnare och medlemmar emellan, för att lösa tekniska problem som uppstod under kongressen; tyckte personligen att det mesta gick smidigt till och kunde lösas snabbt.

- Imponerad av hur många personer världen över som deltog med tanke på hur schemat såg ut och hur de lokala tiderna för deltagarna varierade.

- Huvudsaklig feedback är nog att det

behövs fler pauser, då det är oerhört tröttsamt att sitta framför en skärm för länge.

**Anna-Karin Skansen,
Musikhögskolan Ingesund**

- Outreachkommittén presenterade sig på tisdagen och berättade om sitt arbete. Kommittén arbetar med att stötta verksamheter där det, till exempel, föreligger risk för nedläggning eller för stora omorganisationer. På IAML:s hemsida finns supportmallar med argument att utgå från, som kan användas av den som behöver försvara sin verksamhet. Det finns också utsatta områden i världen som kanske inte alla känner till IAML:s verksamhet och vad de kan stödja dem med. De här områdena är svåra att nå och det krävs samarbeten mellan bibliotek och olika länder för att nå ut med information.

I den fria diskussionen som följde framkom det från flera håll att det finns ett ointresse från de som styr verksamheten, att ha ett bevarandeperspektiv på till exempel inspelningar. De sparas, men dokumenteras och tillgängliggörs inte, vilket gör att ingen kan söka efter dem eller lyssna på dem. Pia bidrog med ett inlägg om hur inspelade konserter i Göteborg hanteras efter att biblioteket fråntagits ansvaret för dem.

I Storbritannien varnar man för att många musikavdelningar läggs ner och för att amatörmusiken drabbas hårt då det inte finns något material för dem att tillgå. Någon berättade att alla fysiska ljudinspelningar är borttagna och ersatta

av institutionella prenumerationer på databaser.

På Bloomington University i Indiana finns det farhågor för att biblioteket blir av med biblioteksyta i kölvattnet av covid. Universitetet räknar med att personalen till viss del även fortsättningsvis kommer att arbeta hemifrån och att det då inte behövs lika många arbets- och mötesrum. Dessa kan i stället göras om till lokaler för studenter och övriga då det råder en viss lokalbrist. Biblioteket riskerar därmed att få minskad yta och måste arbeta för att försvara sina lokaler.

- Att covid påverkat en hel värld går inte att missa vilket bland annat exemplifierades av Martina Kalscher-Gruber från University for Continuing Education, Krems då hon presenterade hur hennes arbetsplats på Archives of Contemporary Arts påverkats. I början av pandemin var allt stängt för besök och alla arbetade hemifrån. Den digitala infrastrukturen fick snabbt ändras och

“ “ **Biblioteket riskerar därmed att få minskad yta och måste arbeta för att försvara sina lokaler**

utvecklas så att det blev möjligt att få åtkomst till aktuella databaser på distans. Från november 2020 fick några återgå till arbetsplatsen och man tog emot några enstaka besökare. Under den stängda perioden har man tagit tillvara på möjligheten att arbeta med sådant, som annars blivit liggandes under en längre tid då arbete med annat material prioriterats. Inspelningar under tio års tid från olika event där forskare har föreläst har nu katalogiserats och tillgängliggjorts.

Under kongressveckan hördes flera presentationer där man haft liknande arbetssätt under pandemin. En omställning och utveckling av den digitala infrastrukturen har gjorts för att möjliggöra arbete hemifrån och många

har ägnat sig åt att dokumentera och tillgängliggöra material som länge legat i bibliotekens och arkivens gömmor. Covid fanns som en röd tråd och de flesta kunde säkert känna igen sig på det ena eller andra sättet när det pratades om hemarbete, it-problem, stängda bibliotek, zoom och glädjen över att få återgå till arbetsplatsen, om än i mindre omfattning är tidigare.

Karin Thoma Savatovic, Musikhögskolan i Malmö

Intressanta punkter:

- Bibliotek i Tjeckien (och de är många!) som gjort små filmer om sina samlingar. Guldstjärna för att filmerna var på tjeckiska med engelsk textning.

- Moravian library i Brno – virtuell utställning i samarbete med Bibliothèque Nationale de France om Beethovens samtida Antoine Reicha (1770–1836). Reicha undervisade i Paris och därför har man bevarade manuskript på BnF.

Se reicha.knihovny.cz

- Tjeckiska radion har en intressant historia som går tillbaka till 1923 och hit hör också radions symfoniorkester. Förutom att vara innehavare av ett stort antal musiktryck är man också ett förlag.

Se radioteka.cz

- Vi fick en liten inblick i hur man arbetar på Nationellt informationsforum (NIPOS), där man stöttar kulturell utveckling lokalt och regionalt. Bland annat åker man ut till köror runt om i landet med lådor av körpartitur, som de kan välja bland.

Se nipos.cz

- Tjeckiens största musikbibliotek är Library of HAMU (The Music and Dance Faculty of the Academy of Performing Arts). Bland de tillgängliga elektroniska resurserna där finns Metropolitan Opera Database, som innehåller fler än 500 operor i HD-kvalitet.

Se hamu.cz/en/about-hamu/library

- En lyckad konferens i stort, trots lite knepiga tider då det ska passa alla på jordklotet och en randanmärkning för parallella seminarier var, att det var lite svårt, rent tekniskt, att välja mellan dem. Många idérika programpunkter som gör att man vill lära sig mer av och titta vidare på t ex MEI (Music Encoding Initiative), Ricordis digitala samling (archivioricordi.com), Philharmonie à la demande (live.philharmoniedeparis.fr), Infographics (data visualization graphic design software), Library Lunch Sessions "lunch and learn" (tiny.utk.edu/ims)

Gunnel Jönsson

Många presentationer att välja bland, nästan för många. Kände en viss digital trötthet efter varje pass och deltog i färre än vad jag planerat.

- Som ny ordförande i svenska IAML deltog jag i Forum of National Representatives. Några allmänna frågor om sjunkande medlemsantal och hur man försöker åtgärda det, hur arkiverar man den nationella föreningens dokumentation. Något att tänka på även för oss!

- Virginia Sánchez Rodríguez från University of Castilla-La Mancha, Spanien berättade hur hon hittade ett brev från den engelska tonsättaren Ethel Smyth i ett notantikvariat och hur hon genom sin forskning lyckats datera det.

- Jonáš Hájek (Bärenreiter) berättade om arbetet med den nya kritiska utgåvan med Josef Suks samlade verk.

- Att notera: efter alla val av chair persons till sektioner och kommittéer är åtta från USA, fyra från Tyskland, tre från Kanada och Österrike och en från vardera Lettland, Finland, Italien, Grekland, Tjeckien, Danmark samt Polen.

Tobias Danielsson, Musik- och teaterbiblioteket

Jag kan inte förneka att jag utvecklat en viss digital allergi under coronans tidevarv och längtan efter ett saligt "live-tillstånd" är stark, även om jag naturligtvis inser fördelarna med det digitala, inte minst för globala kongresser som IAML där nu alla kan delta oavsett avstånd och lönenivåer. Tidsskillnaden gjorde det ju det lite extra besvärligt

att inmundiga sig allt som bjöds och man fick sålunda välja efter smak och vakentillstånd. Här är lite anteckningar från mitt val: Casa Ricordi:

- Jag fastnar ohjälpligt i det stolta musikförlaget Ricordis historiska arkiv (Archivio Storico Ricordi), vilket man med fördel kan stanna i och dväljas i den enorma musikrikedom som däri rymts.

“ “ Jag fastnar ohjälpligt i det stolta musikförlaget Ricordis historiska arkiv

Valeria Luti berättade kort om deras historia, från grundandet 1808 då Giulio Ricordi, tillsammans med gravören och musikhandlaren Felice Festa, öppnade Casa Ricordi. Efter att Giulio tidigare hade företagit en läroresa till Tyskland och Leipzig, där han lärde sig den nya musiktryckstekniken hos berömda musikförlaget Breitkopf & Härtel, hade han också införskaffat en tryckpress som graverar i kopparplåt, den tidens sista skrik inom boktryckarbranschen, som han sedan baxade med sig till hemstaden Milano. Ricordis första tid som musikförlag domineras av hemmusicerandet och dess behov, dvs noter för piano, piano & sång samt kammarmusik men så småningom förflyttas tyngdpunkten alltmer på teatermusiken. Den flitige Giovanni är – förutom egen företagare – även anställd vid La Scala-operan som kopist och sufflör och han blir alltmer ansvarig i rollen som uthyrare av notmaterial till orkestern. Insyltningen blir med tiden så påtaglig att han får ensamrätt till att leverera orkestrer till alla La Scalas uppsättningar av opera och balett och sedermera får Casa Ricordi ett liknande förhållande till andra operahus i Italien. Rossini, Bellini och Donizetti är några av förlagets vinstgivande tonsättare och inte minst det personliga mötet och samarbetet med Giuseppe Verdi får en avgörande betydelse för förlaget Ricordis utveckling. Förutom notutgivning har Ricordi tidskriften "Gazzetta Musicale di Milano" (med utgivning 1842-1902), ett husorgan

som tar upp allt från upphovsrättsfrågor, recensioner och musikestetiska diskussioner. Denna och dess efterföljare finns nu inskannade i samarbete med Wikimedia Italia. Förlaget fortsätter att blomstra under ledning av sonen Tito I och inte minst sonsonen Giulio Ricordi, vars näsa för blivande succésättare tidigt har känt en musikalisk odör hos den unge Giacomo Puccini; en på många sätt plågad ung man som han på alla sätt hjälper i dennes personliga och yrkesmässiga kriser. När Giulio Ricordi dör 1912, får hans son Tito II, som tidigare dragit sig undan inom företaget på grund av flera schismer med sin far, ärva ett musikförlag i en tid av både finansiell oro, världskrig och nya musikestetiska vägval. Man möter även konkurrens från stadsrivalen Sonzogno musikförlag, som har de båda framgångsrika verist-tonsättarna Mascagni och Leoncavallo i sitt stall. Desto mer färgstark är i så fall den vid avdelningen "Officine Grafiche" utformade grafiska konsten, påtagligt influerad av art nouveau-örelsen. Notomslag, föreställningsaffischer, tidningsannonser och till och med reklamkampanjer för starkvinstillverkaren Campari, görs med ett konstnärligt uttryck som har gett Ricordis konstnärliga avdelning tillmälet "den moderna affischdesignens fader". Krisen i notförlaget fördjupas dock under mellankrigstiden och andra världskriget och man jagar, måhända en smula futilt, en slags publik ersättare till Puccini. Det görs dock andra stora pionjärinsatser inom italiensk musikvetenskap med bland annat en vetenskaplig serie på sex volymer över italiensk 1500-talsmusik och en utgåva av Antonio Vivaldis verk redigerad av tonsättaren Gian Francesco Malipiero. Efter en ambivalent samvaro med landets fascistregim, där man bland annat gav samtycke till att ange ett antal judiska författare verksamma inom förlaget, och ett världskrig, där flera av förlagets byggnader blev bombade av krigsflyg, stod förlaget – liksom hela musikförlagsbranschen – inför en ny tid. Hemmusicerandet, som varit en grund för musikförlagens notutgivning, är reducerat till ett minimum och under femtiotalet blir i stället populärmusiken en massindustri, medan den

"klassiska" musiken (som ju en gång var populärmusik) har marginaliserats. Casa Ricordi får bita i det sura äpplet och satsar nu mer på att ge ut populärmusik på noter; man bildar dessutom en radiokanal (Radio Record Ricordi) och till och med ett skivmärke för populärmusik (Dischi Ricordi). Första utgivningen på husmärket blir dock Cherubinis opera Medea med Maria Callas i rollen som den hämndlystne prinsessan men därefter ger man i huvudsak ut italiensk populärmusik som i stor utsträckning var inspirerad av den franska chanson-traditionen och den anglosaxiska popvågen. Notförlaget fortsatte dock att ha en ganska hög svansföring när det gäller den moderna klassiska musiken och många av de ledande italienska modernisterna som Luigi Nono, Bruno Maderna och Luciano Berio finns med i förlaget katalog. Globaliseringsvindarna yr dock obönhörligen och 1994 säljs Ricordi till Bertelsmann Music Group (BMG) och 12 år senare flyger notförlaget vidare till Universal Music Publishing Group men... Ricordis historiska arkiv (Archivio Storico Ricordi) står sedan 1994 under skydd av italiens kulturministerium och som

“ “ Notförlaget fortsatte dock att ha en ganska hög svansföring när det gäller den moderna klassiska musiken

fortsatt del av Bertelsmanngruppen ser man med större tillförsikt på att bland annat digitalisera arkivet. Idag befinner sig det fysiska arkivet inom det imponanta Palazzo Breras murar i Milano. Förutom noter och autografer finner man här libretti, brev, fotografier med mera och även en ikonografisk samling med scenbilder, oftast från föreställningarnas premiärer, avbildade i tempera, olja eller som collage. Ta del av den digitaliserade samlingen på digitalarchivoricordi.com/en/.

Kungliga Musikaliska akademien 250 år

||| Pia Shekhter, text, Tobias Danielsson, foto

Svensk musik på frimärke.

Onsdag 8 september deltog jag i en mycket trevlig mottagning anordnad av Kungliga Musikaliska Akademien med anledning av akademiens 250-årsjubileum.

Jag gjorde sällskap med Kerstin Carpvik och Marina Demina från Musik- och teaterbiblioteket, vilket bidrog till min trivsel. Andra kollegor mötte upp vid senare tillfällen under eftermiddagen. På grund av pandemin hade gästerna nämligen delats upp i tre grupper. Gästerna samlades på innergården bakom den ståtliga 1800-talsbyggnaden vid Nybrokajen i strålande vackert sommarväder. Vi bjöds på de sedvanliga snittarna med vin, men framför allt serverades spännande och varierade musikinslag i olika genrer. Preses Susanne Rydén och ständige sekreteraren Fredrik Wetterqvist hälsade oss välkomna. Annars var det musiken

som fick ta plats.

Kungliga Musikaliska Akademien grundades 8 september 1771 – alltså på dagen för exakt 250 år sedan – under beskydd av Gustav III med främsta syfte att främja konstmusiken och musiklivet i landet. Med tanke på detta kan det

tyckas förvånande att en av akademiens första presesar, Carl Fredrik Horn af Åminne, deltog i sammansvärjningen mot kungen som resulterade i det dödande skottet under den berömda Maskeradbalen!

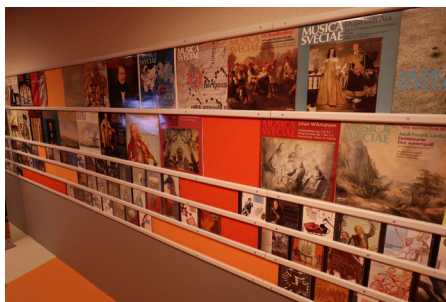
Stadgarna fastslog att Akademien skulle, bland andra uppdrag, organisera musikutbildning och bygga upp ett bibliotek. Biblioteket heter idag, som ni vet, Musik- och teaterbiblioteket och har en av Europas största musiksamlingar. Alltså firar biblioteket också 250-årsjubileum detta år! Själva firandet kommer dock att äga rum i större skala i början av nästa år, i de nya lokalerna vid Gärdet. Då kommer också en påkostad jubileumsbok att lanseras.

Uppdraget att organisera en högre musikutbildning ledde till grundandet av Kungliga Musikhögskolan – den tredje jubilarer detta år.

Jag passar på att utbringa ett fyrfaldigt hurra till våra jubilarer!

I förgrunden, Musikaliska akademiens skriftserie om svenska tonsättare.

Svenska mus. Akademiens skivserie "Musica Sueciae".

Jag passar också på att flagga för att Svenska musikbiblioteksförningen kommer att bjuda in IAML:s medlemmar till ett onlinemöte måndag 6 december med anledning av alla

våra jubileer. Mattias Lundberg gör en historisk exposé över Kungliga Musikaliska Akademien och dess bibliotek. Kia Hedell presenterar musiksamlingarna vid Uppsala universitetsbibliotek. De fantastiska musiksamlingarna förtjänar förstås alltid att uppmärksammas och det råkar dessutom slumpa sig så att Uppsala UB firar 400 årsjubileum detta år! Slutligen berättar Fanny Stenback, bok- och papperskonservator, om projektet SweLiMus – den stora inventeringen av svenska liturgiska musikmanuskript 1520–1820.

Musik- och teaterbibliotekets nya lokal på Tegeluddsvägen 100 är invigd

Musikverkets generaldirektör Dan Lundberg flankerad av bibliotekschef Kerstin Carpvik (vänster) och arkivchefen vid Svenskt visarkiv Karin Strand.

Christina Nilssons minnesår

Mathias Boström, Arkivchef Smålands Musikarkiv, text

Christina Nilsson från sin turné i Sverige, Norge och Danmark 1876. På blusen syns medaljen "In sui memoriam" som hon vid samma tid mottog av kung Oscar II. (Foto i Kulturparken Småland.)

För hundra år sedan, 22 november 1921, avled operasångerskan Christina Nilsson, grevinnan de Casa Miranda, på Växjö stadshotell (där för övrigt också Birger Sjöberg dog 1929 – boka rum på egen risk...).

Vid sin bortgång var Christina Nilsson 78 år och hade inte stått på scenen på över 30 år – och hon hade endast gjort två regelrätta turnéer i Sverige (1876 och 1885, med den tragiska olyckan utanför Grand Hôtel i Stockholm). Hon hade dessutom inte varit permanent bosatt i Sverige på mer än 60 år. Ändå var Christina Nilsson vid sin bortgång en av den tidens största svenska "kändisar". Pressens intresse för henne – detta var ju före radio, tv och internet – kan liknas vid den bevakning som ägnades kungahuset. Den närmast jämförbara kändisen idag är nog Zlatan, och det

finns flera intressanta likheter i deras livshistorier: sprungna ur mycket enkla förhållanden, stora talanger som genom hårt arbete och bra kontakter tog sig till den absoluta världstoppen inom sina respektive gebit, men även kritiserade för att vara "osvenskt" individualistiska och ta ohemult mycket betalt för sina konster.

I Christina Nilssons hemtrakt i Växjö kommun har minnet av bygdens stora operasångerska under lång tid hållits levande. Christina Nilssons släktförening ser till att hennes enkla födelsehem Snugge hålls öppet för besökare under sommartid och Christina Nilsson Sällskapet ordnar årligen evenemang (dvs när det inte är pandemi). Exempelvis ger mottagarna av Kungl. Musikaliska Akademiens stipendier ur hennes stora donation konserter i Växjö och Alvesta kommuner och besöker platser ur sångerskans uppväxt.

Minnesåret 2021

För att än mer sätta fokus på sångerskan har 2021 utropats till "Christina Nilssons minnesår" – att det är ett jämmt sekel sedan hon gick bort är inte något att jubilera, däremot ett tillfälle att minnas och uppmärksamma hennes gärning utifrån vår tids horisont. Under Musik i Syds/Smålands Musikarkivs ledning har en mängd arrangörer i Kronobergs län mötts för att se hur de tillsammans, eller på egen hand, kan och vill uppmärksamma sångerskan och fiolspellerskan – Christina Nilsson hade sina rötter i folkmusiken och tog även på äldre dar upp sin ungdoms fiolspel av bland annat spelmanslåtar. Evenemangen har samlats under den gemensamma hemsidan christinailsson2021.se.

I Växjö anordnas ett flertal konserter. I konserthusets Christina Nilsson-sal framträder bland annat operasångerskorna Kerstin Avemo, Malin Hartelius, Lisa Larsson och kammarorkester Musica Vitae i en hyllningskonsert. Christina Nilsson hade en magnifik sommarbostad i Växjö under sina sista år, Villa Vik, där Smålandsoperan ger en konsert. I domkyrkan framförs Dvořáks "Stabat Mater" på hundraårsdagen av dödsdagen.

Musikföreställningen "Stina på Backen", där operasångerskan Yvonne Tuvesson Rosenqvist möter spelmannen Jonas Åkerlund, har turnerat på ett 30-tal äldreboenden i länet och även flera gånger givits som offentlig konsert på olika platser.

I Ljungby, där Christina Nilsson "upptäcktes" när hon sjöng på

“ Den närmast jämförbara kändisen idag är nog Zlatan

marknaden som 14-åring 1857, har naturligtvis minnesåret också uppmärksammas. Sagomuseet har haft berättarkväll om henne och på Ljungby berättarfestival/Musik i Sagobygd spelades "Stina på Backen" och undertecknad höll ett föredrag. På Möckelnäs herrgård i Älmhults kommun ordnade Minopera en Christina Nilsson-dag.

Filmer, podd och app

Flera nya filmer har också producerats med anknytning till Christina Nilsson. SVT producerade dokumentären "Den magiska rösten" och en konsertfilm, som

Blomsterhyllningar i samband med Christina Nilssons 70-årsdag 1913. Födelsedagen firades i Växjö-trakten och innehöll bland annat en betydelsefull spelmanstävling där flera av hennes spelkamrater från ungdomen deltog. (Foto i Kulturparken Småland.)

sändes i mars 2021 och som går i repris i höst. Dessutom filmade SVT den turnerande föreställningen "Näktergalarna", en dramatisering i tal och sång om den något ansträngda relationen mellan Christina Nilsson och Jenny Lind. Filmarna Mats Harrysson och Anders Hanser har på varsitt håll producerat nya filmer om operasångerskan, som kommer att premiärvisas i Småland under minnesåret. Åt [musikisydchannel.se](https://www.musikisydchannel.se), den regionala musikorganisationens fria digitala musikkanal, produceras en dokumentär som fokuserar på Christina Nilssons folkmusikaliska bakgrund, med musikforskaren och riksspelman-

nen Magnus Gustafsson och Smålands Musikarkivs chef som ciceroner.

Dessutom kan man lyssna på ett avsnitt i Kulturparken Smålands "Din podd på jorden", där undertecknad pratar om Christina Nilssons musicerande i ungdomen. På plats i Växjö går det även att följa i Christina Nilssons fotspår genom appen Musikvandringar med Smålands Musikarkiv, där en av vandringarna berättar i tal, bild och film om Christina Nilssons öden och äventyr i Växjö, från vaggan i Snugge till graven – Christina Nilsson vilar i ett mausoleum (!) på Tegnerkyrkogården i centrala Växjö.

Inga nya böcker

Det kan dock noterats att inga nya böcker om Christina Nilsson har givits ut under minnesåret. Den fjärde och senaste regelrätta biografien på svenska om den småländska näktergalen är Den oemotståndliga (2000) av Ingegerd Björklund, som året därpå disputerade i musikvetenskap på avhandlingen The compelling. A performance-oriented study of the singer Christina Nilsson. Sedan tidigare finns Beyron Carlssons Kristina Nilsson, grevinna de Casa Miranda (1921), Tobias Norlinds Kristina Nilsson, grevinna de Casa Miranda – sångerskan och konstnärinnan (1923) och – den i mitt tycke främsta biografien – Christina Nilsson. En svensk saga (1976) av Nils-Olof Franzén. Den senaste boken med som kretsar kring Christina Nilsson är Christina Mattssons & Elsebeth Welander-Berggrens Juvelarian (2017), som berättar om den dramatiska historien om de smaragdsmycken som det ryska tsarparet skänkte till Christina Nilsson i S:t Petersburg 1873.

Som sagt, alla evenemang och digitala resurser under Christina Nilssons minnesår listas på christinanilsson2021.se – må hennes minne leva länge!

Tips om TED Talk

||| Alexandra Anklew, text

Jag lyssnade nyligen på en intressant TED Talk och tänkte att det kanske vore värt att tipsa om.

Björn Ulvaeus talar om hur streamingtjänster påverkar musikindustrin och framför allt hur lite pengar det är i att vara låtskrivare, med anledning av hur det fungerar i dagsläget.

Den finns tillgänglig som podd på TED Music eller på YouTube. Den

verkar finnas under två olika namn, "Rebalancing the Song Economy" eller "How Music Streaming Transformed Songwriting". Podden TED Music är i övrigt en väldigt trevlig lyssning för den som jobbar mycket för sig själv eller åker långa bussurer. shorturl.at/kCMNS

www.ted.com

Red. anm.: Det finns många intressanta talks om musik att ta del av på hemsidan.

Ny styrelsemedlem

Ulrika Orloff-Rodríguez
presenterar
sig

Ulrika Orloff-Rodríguez.

Jag heter Ulrika Orloff-Rodríguez och blev invald i SMBF:s styrelse i våras. Att jag blev tillfrågad var lite av en överraskning. En mycket trevlig sådan. Jag ser fram emot ett lärorikt och roligt styrelsearbete.

Jag arbetar, sedan 2015, för Stockholms stadsbibliotek. Först huserade jag på Internationella biblioteket och numera är min hemvist, efter en omorganisation 2019, Asplundhuset vid Odenplan, på enheten för Digitala biblioteket och Medier. Jag förvärvar och katalogiserar litteratur på ett flertal olika mångspråk. Jag katalogiserar även, i all blygsamhet, en del musiktryck/noter som ingår i bibliotekets bestånd. Rent fysiskt har min "hemvist" varit min egen privata boning i arton månader nu. Jag har, precis som många andra, riggat upp ett hemmakontor. Det har, måste jag säga, fungerat mycket bra.

Att jag skulle hamna i biblioteksvärlden var ingen självklarhet och jag fick mitt första jobb, efter utbildningen i Biblioteks- och informationsvetenskap för exakt tio år sedan, på Sveriges Radio, som projektanställd katalogisatör. Det var riktigt kul, och bland det roligaste var att katalogisera musikinspelningar! Det var inspelningar av både klassisk

musik, samtida musik och traditionell folkmusik som skulle beskrivas. Efter det arbetade jag på ett par olika högskolebibliotek för att därefter få en tjänst som katalogisatör på Internationella biblioteket. Där fanns en fin samling av musik på CD från världens alla hörn. Jag var tjänstledig därifrån i ett drygt halvår, i samband med övergången till nya Libris, och arbetade då med katalogisering av svenska, tryckta monografier för Nationalbibliografen på KB. I februari 2020, alldeles innan pandemin bröt ut, gick jag så (äntligen!) kursen i katalogisering av noter, arrangerad av KB och Musik- och teaterbiblioteket.

Om biblioteket som arbetsplats kom in ganska sent i mitt liv, så var jag betydligt snabbare med att få ett avlönat uppdrag inom teater och musik. Som fyraåring (!), i rollen som dansmus, var jag med i Västerås stadsteaters uppsättning av Klas Klättermus. Jag minns det som glatt, magiskt och spännande. Född in i en skådespelarfamilj har teatern alltid legat mig varmt om hjärtat. Jag har också både en praktisk och teoretisk utbildning inom teater. I min akademiska gärning är det, för övrigt, språk och alla genrer av skönlitteratur som har legat i fokus för mig. Nu emellertid, när jag blev invald till SMBF:s styrelse och ombedd att skriva den här presentationen, började jag fundera extra på musikens betydelse i mitt liv. Inspirerad av Alexandras presentation i förra numret av Musikbiblioteksnytt, och hennes Musiktipslista, tänker jag nu lägga upp en egen lista med musik (+ en liten förklaring) som, på ett eller annat sätt, har figurerat i mitt förflutna. Ungefärlig kronologi: 1969-2019

1. *Bamsefar fyller år* ur Klas Klättermus
2. *Hosianna Davids son* (min första körerfarenhet, vid sex års ålder)
3. Cat Stevens *Moonshadow* (skolkören, sjöngs på svenska: Månskugga)

4. *Maybe this time* ur Cabaret (sex års sånglektioner med Inga Sundström)
5. *By the sea* ur Sweeney Todd (som gästspelades på Oscarsteatern, där jag jobbade bakom kulisserna, i sena tonåren)
6. *Bort allt vad oro gör* (körsångare i kören I dur och skur)
7. *Eurythmics Missionary man* (i musikal på teaterskolan)
8. *L'ho perduta* ur Le nozze di Figaro. (sånglektioner igen – de varade ju i sex år!)
9. Puccinis *Turandot* (Inga Sundström berättade fler gånger historien om att Birgit Nilsson var hennes inhoppare i den på Stockholmsoperan!)
10. *O Fortuna* ur Carmina Burana. (körsångare i Dramatiska ensemblen, föreställning i Hammarbyhamnen)
11. *Schylita jo se jarobinka* (sångare i De vita korparna på Orienteatern)
12. Faurés *Requiem* (sjöng i studentkören på London University College)
13. *Señorita* (Instruktör inom "Exercise to Music" under sex år i London)
14. Evert Taubes *Nocturne/Sov på min arm* (godnattsång för min son när han var yngre)
15. *Psalm 237* + Bach (sonens barnkör)
16. *Blommig Blues* (Jag har börjat spela saxofon!)
17. Avicii's *Wake me up* (som jag lyssnade mycket på under mina bussresor till jobbet 2019, precis innan pandemin bröt ut)

Länkar

- rb.gy/zopawk (10)
- rb.gy/dqlun5 (11)
- rb.gy/wb9ei1 (13)
- rb.gy/piot3u (15)
- rb.gy/c1yjec (16)

Wilhelm Stenhammar-sällskapet

Herbert Blomstedt får Stenhammars taktpinne i present.

Upprinnelsen till att sällskapet överhuvudtaget bildades har sin grund i ett seminarium i Göteborg 2015, då den svenske stjärndirigenten Herbert Blomstedt uttryckte sin förvåning över att det inte fanns ett Stenhammarsällskap. Alla större tonsättare, så även flera svenska, hade aktiva sällskap – men inte Wilhelm Stenhammar. Det fanns en stiftelse och en tävling i tonsättarens namn, men inget utpräglat tonsättarsällskap.

I salongen satt Susanna Pernheim, som redan fått möjlighet att gå igenom mycket av de gamla dokument som finns i Göteborgs Konserthus källare. Utifrån de brev och annat material hon funnit där, hade en stark närhet till personen Wilhelm Stenhammar blivit märkbar, och Susanna bestämde sig för att undersöka möjligheten att starta ett sällskap.

Via Facebook kom hon i kontakt med par personer som var villiga att hjälpa till, och efter ett antal möten på kaféer runt om i Göteborg bestämde de sig för att genomföra ett "inspirationsmöte" våren 2016. Till mötet kom ett 20-tal personer – musiker, släktingar till Stenhammar, musikforskare och vanliga musikälskare och allesamman kom de överens om syftet och riktlinjerna för ett Stenhammarsällskap.

En lämplig startpunkt skulle bli september 2016, då Herbert Blomstedt skulle komma till Göteborg för en konsert. Man fick ihop en fin styrelse bestående av sju personer, fem i Göteborg, samt en dirigent i Stockholm och en professor i Oslo. Anders Wikström valdes till ordförande.

"Vi tog kontakt med andra liknande föreningar, till exempel Göteborgs Symfonikers vänner och kanske framför

allt Wilhelm Peterson-Bergersällskapet, där den tidigare ordförande Bengt Olof Engström gav oss hjälpanne ord på vägen." (Anders Wikström). Bengt Olof ville bara ha en sak i gengäld: han ville bli Stenhammarsällskapetets medlem nr 1, vilket han givetvis också blev!

Den 28 september 2016 ägde den högtidliga invigningen av Sällskapet rum. Den 30 september och 1 oktober framfördes Stenhammars andra pianokonsert i konserthuset med Martin Sturfält som solist. "Det blev en underbar startpunkt för Sällskapet och Blomstedt dirigerade till och med konserten med Stenhammars egen taktpinne" berättar Anders Wikström.

Både Blomstedt och Sturfält deltog den 28 september vid Sällskapetets invigning i Stenhammarsalen. Vid invigningen medverkade även Göteborgs symfoniska kör, blåsare ur Göteborgs symfoniorkester, medlemmar ur familjen Stenhammar, musikforskare och musiker – samt naturligtvis en stor mängd musikälskare från olika delar av Sverige och världen.

Sällskapet samarbetar tätt med Göteborgs Symfoniker som den har mycket att tacka för, särskilt i det inledande skedet av sin verksamhet. Kanske har det ibland känts som om Stenhammar varit lite försummad i Konserthuset. Sten

Brassensemble ur GSO spelar.

Cranner, VD för Symfonikerna, har stött Sällskapet med lokaler, praktisk hjälp och många goda råd.

Den viktigaste förutsättningen för Sällskapets verksamhet är ett socialt nätverk med vida kontakter i musikvärlden, såsom internationellt aktiva musiker och musikforskare samt andra aktörer i musikbranschen. En viktig del av Sällskapets verksamhet

består i medlemsmöten med föredrag och diskussioner av musikforskare och musiker, men även medlemmar av släkten Stenhammar och skivbolagschefer. En fin hemsida finns på stenhammarsallskapet.com och det finns också en Facebook-grupp.

Sällskapet har tre hedersmedlemmar. Förutom Herbert Blomstedt och Martin Sturfält, även Neeme Järvi, den

estnische dirigenten som spelat in mest Stenhammar av alla dirigenter.

10–12 november genomför sällskapet ett Stenhammarsymposium i Göteborg tillsammans med KMA (Musikaliska Akademien) och HSM (Högskolan för Scen och Musik).

Källa: Wilhelm Stenhammarsällskapet genom Anders Wikström.

Nyupptäckta noter

2017 köpte Göteborgs universitetsbibliotek in en inbunden volym med noter av Wilhelm Stenhammar till några olika ungdomsverk, skrivna 1886–1888. Flera pianostycken och sånger framfördes vid en konsert på Klaverens hus i Lövestabruk i augusti av Matilda Paulsson, mezzosopran och Martin Sturfält, piano.'

Bakgrunden till detta var, att denna

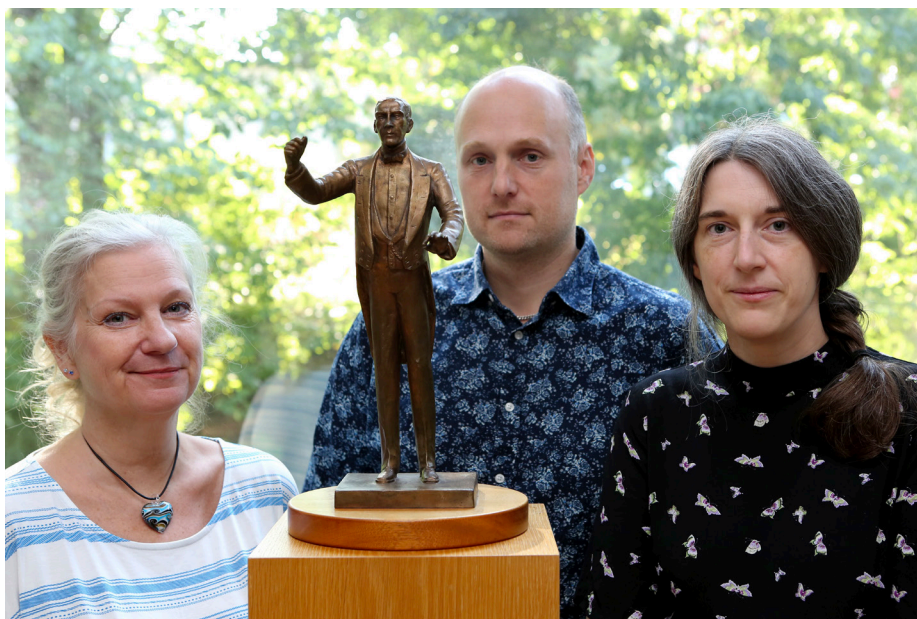
volym hade tillhört Stenhammars dåvarande fästmö Signe Weinberg och sedermera hennes efterlevande. Noterna hade därefter befunnit sig i Storbritannien och först 2017 inlämnats till Stockholms auktionsverk för försäljning. Noterna ropades där in för att kunna införlivas med Stenhammararkivet på Göteborgs universitetsbibliotek. Några av dessa kommer att finnas tillgängliga i Levande Musikarv och

förmodligen utmynnar det så småningom i en skivinspelning med pianisten Martin Sturfält.

I arkivet finns manuskript, notmanuskript, handlingar rörande konsertverksamhet, diverse biographica, fotografier, teckningar, trycksaker samt en brevsamling. Allt sökbart i [Alvin-portal.org](http://alvin-portal.org).

Stenhammar - tonsättare, dirigent och jubilar

||| Anna Särg, Göteborgs Symfoniker, orkesterbibliotekarie, text

Notbibliotekarierna Nancy Kaspersen, Kristian Karlstedt, Anna Särg runt Wilhelm Stenhammar i bron från 1919 (Victor Lindborg 1866-1956). Foto: Marco Feklistoff.

Vid nedskrivandet av denna text har jag fått tillfälle att mer sätta mig in i Stenhammar och hans tid med Göteborgs Orkesterförening (föregångaren till Göteborgs Symfoniker). Inte en dag för tidigt! Detta är en bildningslucka man, som orkesterbibliotekarie på konserthuset i Göteborg, inte kan komma undan.

Jag vill börja med att ge ett par högst godtyckliga boktips till andra hugade. Först och främst Bo Wallners stora Stenhammarbiografi med stort S: Wilhelm Stenhammar och hans tid i tre band. Vidare, för den som föredrar det kortare formatet, rekommenderas till exempel Magnus Haglunds tonsättarporträtt Wilhelm Stenhammar. För att få en bild av sammanhanget kring orkesterföreningen i Göteborg i början av 1900-talet, kan man med fördel ta del av Musiken på Heden: konserthus och orkesterförening 1905

av Martin Fritz och Jan Ling.

Wilhelm Stenhammar var en speciell dirigent, tonsättare och musiker för Göteborgs Symfoniker, eftersom han blev kapellmästare i dåvarande Göteborgs Orkesterförening när orkestern bara funnits i två år, och han hade sedan tjänsten i ytterligare 15 år (1907-1922). Vid denna tid höll man till i det konserthus som då fanns på Heden i Göteborg – ett egentligen lite ”provisoriskt” hus – då det vid tidpunkten saknades politiskt stöd och ekonomiska medel för att förverkliga det förslag på ett mer storslaget konserthus som tidigare lagts fram. Huset på Heden var i trä, men med en ganska stor sal som rymde nästan 1300 i publiken. Efter att trähuset förstörts i en brand 1929 påbörjades dock bygget av det nuvarande konserthuset, som stod färdigt på Götaplatsen 1935.

Stenhammars år i Göteborg lär ha

varit viktiga både för honom och för orkestern. Magnus Haglund skriver i sitt tonsättarporträtt Wilhelm Stenhammar, kapitlet ”Friheten i Göteborg”: ”För Stenhammars del kommer Göteborg att bli en sådan plats, en stad där han kan skapa och kommunicera på ett nytt och friare sätt, i närkontakt med musikerna i symfoniorkestern och med de familjer som är djupt engagerande [sic] i stadens kulturinstitutioner, bland andra Mannheimer, Lamberg, Bratt och Pineus.”. Haglund beskriver vidare hur Stenhammars komponerande vid denna tid sker i ett slags musikalisk dialog med orkestermusikerna och hur vissa stämmor skrivits med specifika musiker i åtanke. Stenhammar komponerar också några av sina viktigaste verk under dessa år, som Serenad för orkester och Symfonin i g-moll. Enligt vår databas gjorde Stenhammar runt 600 framträdanden med orkesterföreningen, och cirka 100 dito som solist eller kammarmusiker. Inte konstigt då om både han och orkestern satte sin prägel på varandra. Stenhammar torde också ha varit viktig för orkesterns utveckling under denna tid. I en minnesskrift om orkesterföreningen över åren 1905-1915 har dåvarande styrelseordförande Peter Lamberg skrivit: ”[...] så mycket bör dock kunna sägas, att den berömmelse, orkesterföreningens orkester sedermera från skilda håll vunnit, är oupplösligt förbunden med hans [Stenhammars] namn.”.

Även om symfonikerna numera sedan länge spelar i ett annat hus än det Stenhammar verkade i, så lever hans gärning kvar. Hans namn och person dyker upp i gamla programblad, i gamla noter, i konstverk, i ”merchen” (jag har själv en

Notbibliotekarierna Nancy Kaspersen, Kristian Karlstedt & Anna Särg Foto: Marco Feklistoff.

våra kaffeburkar med Stenhammarmotiv på hemma), i namnet på vår mindre konsertsal Stenhammarsalen och även i namnet på gatan utanför – Stenhammarsgatan. Framför allt har hans musik hörts här genom åren. Enligt databasen har exempelvis orkesterserenaden, symfonin i g-moll samt den andra piano-konserten framförts här ungefär 50 gånger vardera. Nämnas bör också melanspelet ur *Sången* som ofta följer med på turnéer som extranummer och som framförts över 80 gånger.

Notmaterial och arkiv

Vid branden i det gamla konserthuset räddades en stor del av notmaterialet –

det finns kvar i vårt arkiv och används i vissa fall fortfarande. Flera av våra material användes således säkert på Stenhammars tid, även om det är svårt att veta exakt vilka eftersom vi dessvärre inte vet exakt när de har införskaffats. Ett av våra mer välanvända material som eventuellt härrör från den tiden är Stenhammars andra symfoni i Abraham Hirschs utgåva från 1916. Det här materialet, jämte exempelvis vissa Nielsen- och Sibelius-symfonier, är material som flera av orkestermusikerna fortfarande föredrar trots det slitna skicket. De har "alltid" spelat efter det – anteckning har lagts på anteckning genom

årtiondena och bildat en unik notbild med en egen historia. Stenhammars andra symfoni tillägnades för övrigt göteborgs-orkestern ("Till mina kära vänner Göteborgs Symfoniorkesters medlemmar"), vilket gör den lite extra speciell i sammanhanget.

Efter viss botanisering i notarkivet har jag funnit några material där det faktiskt finns ett visst belegg för att just de kan ha använts när Stenhammar dirigerat. Någon i förstafiolstämman, efter vad det verkar, har plitlat ner dirigent, durata och datum på sin stämja jämte en något svårtydd signatur (P.P.M.? Möjligen Peder Rönn, förstaviolinist från och med 1907). Detta dyker upp i stämaterialet på Berwalds Uvertyr till Estrella de Soria, och likaså i Brahms fjärde symfoni och i Stenhammars egna Sentimentala romanser för violin och orkester, för att nämna några exempel. Av någon anledning verkar just P.P.M. tyckt, att det var av vikt att notera bland annat dessa framträdanden. Partituret på Berwalds uvertyr är för övrigt utskrivet av en M.J. (1905 eller 1912) – måhända en akronym för Magnus Jensen, trumpetare i orkestern och notbibliotekarie fram till 1922, då slagverkaren Allan Sigborg tog över. Flera av våra äldre material är just handskrivna, i flera fall mycket vackra men kanske något svårästa med dagens ögon. (Anledningen till dessa många handskrifter var gissningsvis inte bara bristen på kopieringsmaskiner – här blottar sig ytterligare okunskap hos undertecknad, som gärna skulle delta i en kurs i nothandelns och nottryckeriets historia, om det någon gång skulle anordnas av vår förening!). Autografer på Stenhammars egna verk har vi mig veterligen inga – dessa finns i stor utsträckning på Musik- och Teaterbiblioteket. De enda noter jag hittat Stenhammars egen namnteckning på är några fickpartitur, på tre av fyra delar, av Wagners Nibelungens Ring.

Ett av Stenhammars verk som vidare är värt att nämna är *Sången*, skriven för Kungliga musikaliska akademiens 50-årsjubileum 1921 och uruppförd i samband med detta. Senare dirigerade Stenhammar verket även på sin

Göteborgs konserthus på Heden 1920-tal.

avskedskonsert i Göteborg. Efter hans bortgång framfördes det vid en minneskonsert över tonsättaren som gavs 1928 samt även vid invigningskonserten i det nya konserthuset, båda med Tor Mann som dirigent. I biblioteket har vi ett

“ “ **Roligt att se hur
ens arbetsplats
såg ut för över
100 år sedan!**

stort handskrivet partitur som verkar ha gjorts i samband med minneskonserten (det är daterat samma år). I detta kan man se exempel på vacker notskrift från tiden av Emil Marek, som var violinist tillika harpist i orkestern och periodvis anställd sedan starten.

I samband med ovan nämnda avskedskonsert skrev Stenhammar ett vackert formulerat brev till orkestern. Det här brevet finns kvar i arkivet, och numera även i uppförstorad version på väggen i vårt lunchrum, Sibeliusbaren. Brevet är ett av de dokument som Susanna Pernheim, en av initiativtagarna till Stenhammarsällskapet, samlade ihop när hon för ett antal år sedan gick igenom en stor del av de äldre dokumenten i vårt arkiv (tack förresten till Susanna för svar på diverse frågor som uppstått på vägen mot denna text!). Några bilder, brev, kort, programblad med mera som särskilt rörde Stenhammar lades för sig, jämte kopior av dokument

från Stenhammararkivet på UB som Susanna fann intressanta. Även andra äldre dokument samlades ihop, exempelvis gällande konserthuset på Heden. Bland dessa finns bland annat ett foto på dess notbibliotek – roligt att se hur ens arbetsplats såg ut för över 100 år sedan! När man är sugen på att andas lite historia kan man också gå ner i arkivet och bläddra i samlade programblad från orkesterns begynnelse och framåt, inbundna volymer med pressklipp eller sparade exempel på trycksaker. Intressanta är också de minnesskrifter som trycktes per årtionde fram till 1945, och som tidigare refererats till i denna text. För den som är specialint-

resserad av Göteborgs Orkesterförening rekommenderas dock Regionarkivet i Göteborg, där lejonparten av föreningens arkiv finns deponerat.

Vad gäller Wilhelm Stenhammars och hans familjs egna brev, bilder med flera dokument, finns det en stor mängd handlingar i Kompositören Wilhelm Stenhammars arkiv på handskriftsavdelningen vid Universitetsbiblioteket i Göteborg. Autografer och noter återfinns som sagt till stor del på Musik- och teaterbiblioteket. På respektive institutions hemsidor hittar man informativa innehållsförteckningar över dessa arkiv. Sist men inte minst vill jag också nämna Levande Musikarvs hemsida, vars Stenhammaravdelning rymmer mycket matnyttigt i form av biografi och bibliografi, samt en verkförteckning, som jag själv haft mycket nytta av när jag sökt mer detaljerade uppgifter kring olika Stenhammarverk. En del nytgivna noter för nedladdning finns också där, och förhoppningsvis blir det ännu fler i framtiden!

Interiörer från Konserthuset på Heden, notbiblioteket nederst till höger.

Hela historien

– opera av kvinnor under 300 år

||| Lena Nettelbladt, text & foto

Den Andra Operan har som mål att sätta upp verk av kvinnor. Grundare är Hanna Fritzson, Bente Rolandsdotter och Ditte Hammar.

Den 26–27 augusti deltog jag i ett nordiskt seminarium som ägde rum på Confidencen, Ulriksdals slottsteater i Solna. Ämnet var operor komponerade av kvinnor mellan åren 1625–1909.

Seminarieret ordnades av *Den andra operan* som grundades 2006 av operasångaren Hanna Fritzson, kostymdesignern och scenografen Bente Rolandsdotter och regissören och översättaren Ditte Hammar. Den andra operan har satt upp *Förvandlingar i helvetet* av Isabelle Aboulker (1938-) 2018 och *Amasonernas drottning* av Maria Antonia Walpurgis (1724-1780) 2019.

Francesca Caccini var först

Vi var ett tjugotal deltagare som satt coronasäkert utspridda i den vackra teatern. Seminariet inleddes med att Ditte Hammar gjorde en exposé över operaverk som komponerats under

300 år av kvinnor, från *La liberazione di Ruggiero* av Francesca Caccini från 1625, vilken räknas som den första operan skriven av en kvinna, till Chiquinha Gonzaga (1847-1935) från Brasilien som skrev musik till mer än 70 operor och operetter. I Frankrike i slutet av 1700-talet fanns det 23 kvinnor som skrev operor och ofta skrev de även sina libretton själva. Under 1800-talet blev det en backlash för kvinnor och särskilt för kvinnliga operakompositörer. Dittes inledning var ett stycke mycket intressant musikhistoria om kvinnor och opera.

Arkivism

Mia Skott är historiker och medförfattare till boken *Arkivism: en handbok* som lär ut hur du kan spåra kvinnor i arkiven. Hon berättar om några framgångsrika svenska operasångerskor under 1700-talet hon har hittat uppgifter om i skattelängder, bouppteckningar, digitaliserade dagstidningar och i portalen Alvin. Men kvinnor glömdes bort i historieskrivningen eftersom

den har gått maktens och den rådande normens ärenden. Rousseaus tankar om kvinnans plats i hemmet fick dessvärre ett stort genomslag under 1800-talet.

Hyllar Musik- och teaterbiblioteket

Holger Schmitt-Hallenberg är musikvetare med eget notförlag vid namn Edition Gran Tonante. Lena Haag är notbibliotekarie och sitter i programrådet för Stockholms blåarsymfoniker. Operasångerskan Christina Larsson Malmberg är en del av den fria gruppen Operabyrån. Dessa tre samtalande under rubriken *Från arkivet till scenen* – fokus på noter. Alla tre hyllade Musik- och teaterbibliotekets samlingar och de hjälpsamma och kunniga bibliotekarierna där.

Säsongen 2010-2011 spelade Blåarsymfonikerna musik av 50 % kvinnliga och 50 % manliga kompositörer på initiativ av dåvarande VD:n Fredrik Österling. Lena Haag var med och letade musik till denna satsning som gick under namnet *Skippa helskägg*.

–Jag lärde mig otroligt mycket på detta och om varför det ser ut som det gör. Det handlar om ekonomi och makt och hur man ser på kvinnor i det offentliga rummet, sa Lena Haag.

Lena letar ofta i gamla förlagskataloger och ”älskar kommenterade bibliografier” och tipsar om *Women composers: music through the ages* som finns 8 band. Ett annat tips är konsertprogram och musikforskarens egna samlingar.

Holger Schmitt-Hallenberg har arbetat med att ta fram noter till Vadstena-akademiens produktioner. Han har letat efter noter i många olika arkiv och bib-

Ditte Hammar gör en exposé över kvinnliga operakompositörer under 300 år

liotek och hos musikvetarkollegor. Han letar inte bara noter utan också textböcker och programhäften. Att ta fram spelbart notmaterial till en barockopera som endast finns i ett digitaliserat originalmanuskript tar mellan 1–2 år. Holger listar två operalexikon, två ”biblar” på området:

- Stieger, Franz *Opernlexikon*, 1975–1983
- Clément, Félix *Dictionnaire des operas* 1905, nytr. 1969

Christina Larson Malmberg var med och tog fram noter till föreställningen *Ingjutet i mitt hjärta med musik* av Antonia Bembo (1640-1720) som Operabyrån sedan satte upp. De köpte de skannade notkopiorna från ett bibliotek i Paris.

Torsdagskvällen avslutas med en fantastisk konsert med exempel från tolv operaverk av kvinnor. Musikaliska ledare och arrangörer är Mariangiola Martello och Anna Christensson, musikerna är Damkapellet med gäster och sjunger gör sju operasolisten. Sophie Helsing lotsar oss genom konserten.

Hur är det möjligt att vi inte hört talas om de här verken?

Dag två

Dag två började med att Ditte Hammar samtalade om gårdagskvällens konsert med Anna Christensson och Marian-

giola Martello. Det är talande för situationen att det är så svårt att få tag i noter. Ofta fick de orkestrera musiken utifrån ett klaverutdrag.

– Men när man forskar i de kvinnliga kompositörerna är det roligt att upptäcka hur stora de var under sin levnad. Jag trodde inte att det var sant, sa Ditte Hammar. Och hur kommer det sig att vi inte hört talas om dessa?

Hur ska vi få de stora operahusen att sätta upp en opera av en äldre okänd kvinnlig kompositör?

–Tänk om vi kunde få se andra verk än *Carmen* och *Bohème* på de stora operascenerna. Jag önskar få se *Mazeppa* av Marie Clémence de Grandval, säger Anna Christensson.

Det är ekonomisk fråga, ett stort risktagande. Den konstnärliga chefen måste ha ett intresse för okända kvinnor och så även artisterna och dirigenterna. Att sätta upp en opera bygger på en mängd olika samverkande faktorer. Det kan falla på att noterna inte finns att få tag på.

Seminarieledare Katarina Aronsson, dramaturg på Kungl. Operan, framhåller serien ’Oerhört ohört’ som de tillsammans med Kungl. Musikaliska Akademien genomförde då musik av sex svenska kvinnliga tonsättare fick klinga på konsert.

Bra mycket bättre än Beethoven

Christina Tobeck, musikforskare, berättade om arbetet med att sätta upp Helena Munktells (1852–1919) opera *I Firenze*. Christina gjorde ett radioprogram 2011 om Helena Munktell. Hon började därefter att arbeta för att operan skulle framföras med Sveriges radios symfoniorkester och solister. Operan är en så kallad ’opera comique’ som består av åtta sångnummer med talad dialog. Det är en enaktare med text av Daniel Fallström (1858–1937) som hade premiär 1889 då den var den första operan av en kvinnlig kompositör som sattes upp Kungliga Operan. Musikforskare Anders Wiklund gjorde notmaterialet till nyuppförandet och dramaturgen Magnus Lindman gjorde en lätt modernisering av den talade dialogen. Den 9/6 2017 framfördes *I Firenze* konsertant i Berwaldhallen. Inför premiären blev solisten Marcus Jupither intervjuad i radioprogrammet Nordegren och Epstein. På frågan hur är det att sjunga Helena Munktell svarade Marcus:

–Bra mycket bättre än Beethoven eftersom hon förstår att sångare behöver andas!

Camilla Hambro från Åbo Akademi har skrivit en avhandling om den norska kompositören Agathe Backer Grøndahl (1847-1907) och även en bok om den svenska kompositören Laura Netzel (1839-1927). Camilla föreslog att man alltid ska ha med musik av någon underrepresenterad grupp vid masterclasses och inträdesprov till musikutbildningar. På Tromsø musikkonservatorium har detta blivit standard.

–Man kan tro att kvinnorna skrev med osynligt bläck, så osynliga är de, säger Camilla.

Utblick Danmark

Thomas Jul Kirkegaard-Larsen är doktorand i musikvetenskap i Danmark. Han har intresserat sig för den danska kompositören Tekla Griebel Wandall (1866–1940). Hon skrev över 100 verk däribland flera operor, en balett och musik till Ibsens skådespel. När hon var

19 år såg hon en föreställning med operan *Mefistofeles* av Arrigo Boito (1842-1918) och bestämde sig för att bli kompositör. Tekla var övertygad om att hon skulle bli återupptäckt och erkänd som Danmarks första operakompositör. Tekla må vara den första operakompositören men inte den första kvinnliga kompositören. Den titeln innehar Maria Theresia Ahlefeldt (1755–1810) som skrev operabaletten *Telemak paa Calypso Øe*. Stycket blev en succé och fanns på repertoaren i 20 år.

Pauline Viardot

I nästa programpunkt fick vi träffa Camille Zamora via länk från USA. Camille har varit med och tagit fram material till en inspelning av operan *Le dernier sorcier* av Pauline Viardot (1821-1910). Librettot är gjort till ett franskt libretto av den ryske författaren Ivan Turgenev (1818–1883). Pauline Viardot var en mycket framgångsrik sångerska och kompositör. Hon debuterade i rollen som Desdemona i Rossinis opera *Otello* i London 1839 och var solist id uruppförandet av Brahms *Alt-rapsodi* 1870. Samma år blev hon ledamot av Musikaliska Akademien. Pauline hade många elever och skrev musik för dem. Operan *Le dernier sorcier* är en kammaopera i två akter och den uruppfördes i Ivan Turgenevs villa i Baden-Baden 1865. Som slutnummer i gårdagens konsert fick vi höra ett ensemblenummer ur operan.

Utblick Finland

Sista föreläsningen kom också via länk. Wilhelm Kvist är kritiker vid Hufvudstadsbladet i Helsingfors. Hösten 2019 skrev Wilhelm en artikelserie om jämställdheten i konsertrepertoaren. Det visade sig att 3 % av det som spelades vid de stora musikhusen var skrivet av kvinnor. Någon försvarade det med att ”musikernas vilja att spela Beethoven är en naturkraft”. Helsingfors Stadsorkester har ett projekt där de letat fram och framför verk av kvinnor. Men vem ska framföra historiska operor av kvinnliga tonsättare? Operor av kvinnliga tonsättare är alltså en stor vit fläck inom musikutbildningen.

Repertoaropera är målet

Vid det avslutande samtalet sitter

Leif Abrun-Solén tenor och Berit Solset Norbakken mezzosopran framför duetten *Ab mi divide il seno* ur operan *Talestri, regina delle Amazzoni* från 1760 av Maria Antonia Walpurgis (1724-1780)

DAO *Den Andra Operan* med Bente, Hanna och Ditte på scenen. De berättar om operan *Argenore* från 1740 av Vilhelmina av Bayreuth (Wilhelmine av Preussen 1709-1758) som de sätter upp på Confidencen i september men de har många fler operor på sin önskelista. DAO försöker också sprida sin kunskap genom att ordna Tonsättarfika på olika platser. Men hur ska vi gå vidare med att sprida kunskapen om de historiska kvinnliga operakompositörerna?

Önskemålet är att några av de historiska operaverken av kvinnor blir repertoaroperor och att man undviker att de sätts upp en gång för att sedan falla i glömska (såsom fallet även är med de flesta nyskrivna operor).

Från publiken kommer förslag på att ordna nätverk och en biennial om kvinnliga tonsättare. Institutionen för opera vid Stockholms konstnärliga högskola brukar ordna kvällskurser, så varför inte göra en kurs om kvinnliga operakompositörer?

Var finns noterna?

Från mitt perspektiv som musikbibliotekarie kommer det en kanske självklar fråga. Hur och vem förvaltar allt det notmaterial som tas fram ur arkiven? Svaret verkar vara att stämmaterial och partitur förvaras hos de som har tagit fram och satt upp verket. Det måste finnas kanaler för att kunna sprida noter av kvinnliga tonsättare, förlag som är villiga att satsa. Som exempel försökte jag köpa in ett klaverutdrag till *Fritiofs*

saga av Elfrida André. Enligt databasen Levande musikarv finns autografen hos Musik- och teaterbiblioteket. I den fina antologin *Svenska operaarior 1874-2009*, utgiven av Svensk musik, finns en aria. Men var finns klaverutdraget? Jag önskar att något förlag skulle vilja satsa på att ge ut det. När det gäller Helena Munktells opera *I Firenze* finns orkestermaterialet i Kungliga teaterns musikalisksamling på Musik- och teaterbiblioteket. Klaverutdraget är skannat och kan skrivas ut som PDF på 119 sidor. Men jag saknar en modern tryckt utgåva. Det saknas helt enkelt noter till de operasällskap som vill sätta upp en opera av en kvinnlig tonsättare. Det saknas också klaverutdrag till de sångare som vill sätta sig in i repertoaren.

Alla deltagare verkade mycket nöjda med detta utmärkta seminarium och jag tror att alla som deltog kommer försöka bidra till att sprida information om dessa bortglömda kvinnors musik.

Arkivism : en handbok : hitta, spara och organisera för framtidens historieskrivning / Helene Larsson Pousette & Lina Thomsgård (red.).. - 2021

INBJUDAN

Torsdag 18 november
2021 kl. 13.00 – ca. 15.30

Svenska Musikbiblioteksförningen inbjuder till en onlinepresentation av projektet Swedish Liturgical Music Sources: En onlineportal för liturgiska musikhandskrifter i Sverige ca.1520 – ca. 1820.

Medverkar gör Fanny Stenback (bok- och papperskonservator vid Institutionen för musikvetenskap, Uppsala universitet), Mattias Lundberg (professor vid Institutionen för musikvetenskap, Uppsala universitet) och Kia Hedell (bibliotekarie vid Universitetsbiblioteket, Avdelningen för specialsamlingar; Handskrifter och musikalier, Uppsala)

Varmt välkomna! Evenemanget är helt kostnadsfritt. Länk till Zoom skickas ut till föreningens alla medlemmar några dagar innan.

Summary in English

- Report from the IAML Online congress
- A birthday tribute to the Swedish composer and conductor Wilhelm Stenhammar (1871-1927)
- Lena Nettelbladt reports from a Nordic seminar on opera music during 300 years written by female composers
- Our latest board member Ulrika Orloff-Rodriguez presents herself
- 100 years since the Swedish singer Christina Nilsson died
- The Royal Swedish Academy of Music celebrates 250 years